

[B] **EEN STILLE MAN VAN 'T STAD.
BIOGRAFIE VAN NICOLAAS ROCKOX (1560-1640)**

De tijden zijn veranderd, en niet altijd ten goede. In de zeventiende eeuw had Antwerpen *twee* burgemeesters, die ieder bovendien voor niet langer dan een jaar werden aangesteld. De binnenburgemeester was verantwoordelijk voor de rechtspraak, terwijl de buitenburgemeester de stad vertegenwoordigde bij de hogere overheden. Dat Nicolaas Rockox (1560-1640) negen keer buitenburgemeester was, zegt iets over zijn politieke capaciteiten. Aangezien burgemeesters op voordracht van het zittende college van schepenen werden aangesteld door de hoogste overheden, moet Rockox goed gelegen hebben bij zowel de leidende klasse van zijn stadsgenoten als bij de belangrijkste instanties van zijn land. (Tijdens de eerste helft van Rockox' politieke carrière waren dat de in Brussel residerende Aartshertogen Albrecht en Isabella.)

Rockox werd voor het eerst burgemeester in 1603, een jaar waarin de pest woedde in Antwerpen en omstreken. Schepenen was hij al in 1588, drie jaar na de voor ons uit de schoolboeken overbekende val van zijn stad. Op 17 augustus 1585 tekende de protestantse buitenburgemeester Marnix van Sint-Aldegonde een verdrag waarmee hij Antwerpen definitief in handen gaf van de Spanjaarden, die de stad onder leiding van Alexander Farnese iets meer dan een jaar lang hadden belegerd. Marnix kon bedingen dat het protestantse deel van de bevolking vier jaar lang de tijd kreeg om hetzij terug te keren naar de (katholieke) Moederkerk, hetzij de stad te verlaten. Antwerpen werd vanaf die dag opnieuw en voorlopig voorgoed een katholieke stad en dat betekende dat ook de nieuwe bestuurders ervan het juiste geloof dienden te hebben. Rockox was dus katholiek, daar kan geen twijfel over bestaan.

Toch zijn er niet zo gek veel zekerheden te melden over de levensloop van de bekende Antwerpenaar die we vandaag vooral associëren met het naar hem genoemde huis in de Antwerpse Keizerstraat, dat intussen al meer dan drie decennia lang een fraai museum herbergt. Veel brieven van Rockox' hand zijn er niet overgeleverd, evenmin als andere persoonlijke documenten die ons inzage zouden kunnen bieden in de diepste overtuigingen van de

man. Het is daarom ook geen toeval dat de goed gedocumenteerde en boeiend leesbare biografie die Leen Huet en Jan Grieten van Rockox schreven de vorm aanneemt van een kroniek die vooral de achtergrond van dat leven weergeeft, niet de persoonlijke visie van Rockox op de turbulente tijden waarin hij leefde. Deze biografie, geschreven ter gelegenheid van Rockox' 450ste verjaardag, geeft vooral een goed beeld van de talrijke historische gebeurtenissen waarvan de gebiografeerde voor het merendeel een bewuste en aandachtige getuige was.

Dat laatste geldt ongetwijfeld nog niet voor de Beeldenstorm. Toen op 20 augustus 1566 een groep protestanten stennis begon te maken bij de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwe-kathedraal (het vermoedelijk georkestreerde begin van een stroop- en sloopocht die eerst andere Antwerpse kerken te beurt viel en vervolgens ook andere Brabantse en Oost-Vlaamse steden) was de jonge Nicolaas nog maar zes. Tien jaar later, in november 1576, volgde de zogenaamde Spaanse Furie, de veel heviger plundering van Antwerpen door Spaanse en Waalse troepen. Bij de uiteindelijke val in 1585 was Rockox mogelijk niet aanwezig in zijn geboortestad: een jaar voordien wordt hij in Douai gesignaleerd, waar hij op dat moment rechten studeerde. Meteen na de overgave van Antwerpen duikt hij in elk geval in de stad op en hij zal die tot aan zijn dood nauwelijks nog verlaten.

De studiekeuze is kenmerkend voor het type renaissance-mens dat Rockox uiteindelijk zal worden. Wie op dat moment een carrière in de politiek ambieerde, had behalve de juiste stamboom ook de juiste humanistische opleiding nodig en die veronderstelde een grondige kennis van het wereldlijke evenals van het goddelijke recht. Het eerste had Rockox vanzelf: hij was een telg uit een vooraanstaande familie die voordien al schepenen en burgemeesters leverde. Het huwelijk dat hij in 1589 afsloot met Adriana Perez – en dat in weerwil van de economische metafoor die ik hanteer uitermate gelukkig bleek – zorgde ervoor dat hij ook via de connecties van zijn evenzeer vooraanstaande schoonfamilie probleemloos tot de bovenklasse van Antwerpen bleef behoren. Toen Rockox in 1598 bij de Blijde Intrede van Albrecht en Isabella tot ridder werd geslagen, was al lang duidelijk dat hem een bijzondere toekomst te wachten stond.

Nicolaas Rockox geschilderd door Otto van Veen,
Foto Rubenshuis.

De eerste fase van Rockox' carrière als burgemeester valt samen met het zogenaamde Twaalfjarig Bestand (1609-1621), een periode van officiële wapenstilstand tussen de onafhankelijk geworden Republiek van de Noordelijke Nederlanden en de Spaanse bezetter, die de Zuidelijke Nederlanden in zijn macht bleef houden. In deze twee decennia beleefde Antwerpen een al bij al voorspoedige tijd, al had er ten gevolge van de val wel een behoorlijke braindrain plaatsgevonden. Maar de traditionele idee dat de Gouden Eeuw een louter noordelijke aangelegenheid was, wordt ook in deze biografie ontkend. De kringen waarin Rockox zich begaf, tonen aan dat er ook in het zuiden een behoorlijke opleving van economie en cultuur plaatsvond. De levensschets van Rockox wordt dan ook bevolkt door een aantal bekende coryfeeën van wat in de ondertitel van zijn biografie als de Antwerpse Gouden Eeuw wordt bestempeld. Zo had Rockox uitstekende contacten met de drukker Christoffel Plantijn (circa 1520-1589), de geograaf en cartograaf Abraham Ortelius (1527-1598) en de gebroeders Rubens, de schilder Pieter Paul (1577-1640), die zich vanaf 1608 na een aantal

buitenlandse avonturen opnieuw in Antwerpen vestigde, en zijn broer Filips (1574-1611), die in 1609 stadssecretaris werd. Ook Filips Rubens' leermeester Justus Lipsius (1547-1606), de bekende Leuvense humanist, behoorde tot Rockox' intimi, net als de Franse astronoom en erudiet Claude-Nicolas Fabri de Peiresc (1580-1637). Met die laatste deelde Rockox een passie voor oude munten, een hobby die voor beiden in het teken stond van de kennis die de ware humanist wilde opdoen van de oudheid.

De numismatiek – een heuse Antwerpse “uitvinding”, zo beklemtonen Huet en Grieten – loopt als een rode draad door deze biografie. Het boek opent met het verslag van een historisch *fait divers* dat de biografen aangrijpen om Rockox zijdelings en *in medias res* te introduceren. In april 1607 vond een eenvoudige werkmans in de Dendermondse deelgemeente Mespelare een grote verzameling Romeinse munten. Rond de schat van Mespelare ontstond al snel een juridisch dossier dat Rockox' biografen in het eerste hoofdstuk van hun boek nauwkeurig reconstrueren. Een deel van de munten kwam terecht in de collectie van de gebiografeerde, wiens levensloop door Huet en Grieten eerst in beknopte vorm (hoofdstuk twee) en dan uitvoeriger (het centrale hoofdstuk drie) wordt weergegeven. In het vierde en vijfde hoofdstuk van hun boek gaan de auteurs ten slotte in op de religieuze leefwereld van Rockox' Antwerpen en op het humanistische milieu waarin de Antwerpse burgervader zich bewoog.

Naar de vorm is dit dus zeker geen klassieke biografie waarbij begin en einde van het boek meteen ook staan voor begin en einde van het beschreven leven. Dat heeft wellicht opnieuw te maken met het gebrek aan rechtstreeks bronnenmateriaal waarin we Rockox zelf aan het woord kunnen horen. Hun boek is uiteindelijk meer een biografie van Rockox' Antwerpen dan van de man zelf. Het siert Huet en Grieten dat ze dat tekort aan onmiddellijke sporen van hun onderwerp niet hebben proberen te verdoezelen, door bijvoorbeeld de hele tijd door te verzinnen wat Rockox bij deze of gene gelegenheid gedacht zou kunnen hebben. We horen Rockox niet vaak in dit boek en Huet en Grieten geven ons ook maar zelden een inkijk in zijn gedachten. Anderen zijn meer aan het woord. Het mooie is evenwel dat juist deze terughoudendheid van de biografen ons het beeld oplevert van de man die Rockox heel goed

kan zijn geweest: een veelzijdige hard werkende notabele die meer door zijn daden dan door zijn woorden opviel, meer de man achter de schermen dan de man vooraan op het podium. Op de kaft van het boek staat hij op een tekening die Antoon van Dyck van hem maakte: sereen, ernstig, met de hand op een buste van Minerva, godin van de wijsheid – een eigenschap die blijkens de tekening en de biografie vooral vereist dat de ware wijze ook zijn mond weet te houden. Een echte Antwerpenaar, *quoi*: ook het verleden kan best ironisch zijn.

JÜRGEN PIETERS

LEEN HUET EN JAN GRIETEN, *Nicolaas Rockox 1560 – 1640. Burgemeester van de Gouden Eeuw*, Meulenhoff / Manteau, Antwerpen, 2010, 409 p.
